

ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

БЕСПАЛЬКО Інна Леонідівна,
к.ю.н., асистент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого
(м.Харків)

До ключових понять у процесуальному праві належить поняття «завдання процесу», яке було і залишається предметом пильної уваги як загальної теорії права, так і галузевих наукових дисциплін. Багато чого в постановці завдань у галузі процесуального права вимагає розробки нових позицій.

Перш за все необхідно визначитися, що взагалі розуміється під терміном «завдання». Дуже часто у науковій літературі безпідставно ототожнюють поняття «завдання» й «мета» процесу, хоча вони не означають одне й те ж явище. Мета - це уявна модель бажаного результату, те, до чого прагнуть суб'єкти процесу [1, с. 378]. У будь-якій галузі процесуального права України (цивільне, кримінальне, адміністративне, господарське та конституційне судочинство) термін «мета» трактується як захист прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб і держави від протиправних посягань, забезпечення законності та справедливості при здійсненні правосуддя. Але на шляху до досягнення цієї мети суб'єкти процесу мають вирішити низку конкретних завдань. Завдання - це те, що має бути зроблено на тому чи іншому етапі процесу для досягнення поставленої мети [1, с. 661].

Суттєво, що всі різновиди єдиного процесу є взаємно перехідними та обумовленими пов'язаністю норм матеріального права між собою. Зокрема, такий комплексний інститут, як конституційний лад може бути захищений у нормах конституційного і кримінального процесів. У свою чергу, спір про компетенцію органів державної влади

з адміністративного процесу може перейти до конституційного процесу, а спір про відшкодування матеріальної шкоди – в руслі цивільного процесу з кримінального.

Разом з тим варто наголосити, що основою розмежування процесів є їх предмет та метод. Предмет правового регулювання - це та сфера суспільних відносин, яку регулює право. Юридична своєрідність процесуального права як галузі права полягає у тому, що її притаманні особливі методи правового регулювання. Останні визначаються способами правового впливу суду на суспільні відносини, способи встановлення правових зв'язків із суб'єктами судових правовідносин. Основними методами процесуального права є імперативний і диспозитивний. Суспільна значущість злочину та суворість наслідків, що настають для правопорушника, зобов'язують державу обмежувати диспозитивність у сфері кримінального провадження на користь потреби встановлення дійсної картини події злочину. Проте розширення сфери реалізації приватного інтересу в кримінальному процесуальному праві України дає підстави висловити припущення про зближення галузі кримінального процесуального права (яка сама по собі є публічною) з класичними галузями приватного права.

Завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ [4, с. 7]. У процесі господарського провадження підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність мають право вернутися до господарського суду за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів [2, с. 7]. Завданням Конституційного Суду України є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України [3, с. 4]. Саме Конституція закріплює перелік основних, невідемних прав людини, а Конституційних Суд розглядає питання про визнання певних законів такими, що не відповідають Конституції України.

Крім того, основним кінцевим завданням будь-якого процесу пізнання є отримання знань, максимально наближених до об'єктивної реальності, інакше кажучи – отримання істини. Поряд з цим узагальнення підходів різних правових систем щодо питання досягнення істини в процесуальному праві дає можливість виокремити дві найбільш загальні концептуальні теорії: теорію об'єктивної істини та теорію істини формальної. Показовим є те, що доволі часто ці протилежні по своїй суті підходи знаходять органічне поєднання в межах законодавства однієї держави. Теорія об'єктивної істини у кримінальному процесі України знайшла своє втілення у законодавчій вимозі, відповідно до якої прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку (ч. 2 ст. 9 КПК), а суд, у свою чергу, має винести рішення за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується знову ж таки на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження (ч. 1 ст. 94 КПК) [5, с. 10, 56]. Цивільне процесуальне законодавство також націлює суд на всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин справи (ч. 4 ст. 10, ч. 2 ст. 160, ч. 1 ст. 212 ЦПК) [7, с.10, 77, 98]. У свою чергу, теорія формальної істини виходить із того, що законність рішення забезпечується відповідністю висновків суду формальним умовам, хоча при цьому самі висновки можуть і не повною мірою відповідати об'єктивній дійсності. Доволі яскраве вираження застосування теорії формальної істини проглядається в інституті процесуальних угод, який властивий цивільному процесу але з прийняттям КПК 2012 р. в Україні зайняв доволі міцні позиції у сфері кримінального судочинства (угода про визнання винуватості та угода про примирення).

І.Ю. Тітко справедливо зазначає, що яскравою демонстрацією проникнення приватноправових елементів у сферу публічного, у тому числі кримінального процесуального права, є запровадження можливості договірних відносин при вирішенні кримінально-правових конфліктів [6, с. 353]. Дійсно, судочинство у будь-якій формі є способом вирішення соціальних конфліктів, і розуміючи злочин як

конфлікт кримінально-правового характеру, важко знайти суттєві розбіжності між, наприклад, кримінально-правовими і цивільно-правовими конфліктами. Прагнення до скорочення та спрощення процедур судового розгляду на сьогодні можна розглядати як чітко виражену тенденцію у сфері процесуального права. Саме застосування інституту угод надає можливість досягти кінцевої мети правосуддя (вирішення конфліктної ситуації) з мінімальними затратами часових ресурсів. Тому, вважаємо, слід виділити два головні завдання процесуального права: 1) встановлення об'єктивної істини у справі; 2) захист прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб у процесі будь-якого провадження.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України станом на 3 вересня 2015 року. – Х.: Право, 2015. – 100 с.
3. Закон України «Про Конституційний Суд України»: станом на 26 жовтня 2015 року. – Х.: Право, 2015. – 44 с.
4. Кодекс адміністративного судочинства України: станом на 3 грудня 2015 року. – Х.: Право, 2015. – 190 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 5 січня 2016 року. – Х.: Право, 2016. – 368 с.
6. Тітко І.А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України: [монографія] / І.А. Тітко. – Х.: Право, 2015. – 448 с.
7. Цивільний процесуальний кодекс України: станом на 5 січня 2016 року. – Х.: Право, 2016. – 210 с.